

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ .....

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱԿՆԱՐԿ .....

ԳԼՈՒԽ 1. ՈՒՍՈՒՑԻՉԸ՝ ՈՐՊԵՍ ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ ՀԻՄՆԱՔԱՐ ԵՎ
ԱՐԺԵՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ՁԵՎԱՎՈՐՈՂ .....

ԳԼՈՒԽ 2. ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ԱՐԺԵՔԱՅԻՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ՁԵՎԱՎՈՐՈՒՄԸ
.....

ԳԼՈՒԽ 3. «ՍԱՄՆԱ ԾՈՒԵՐ» ԷՊՈՍԻ ԴԱՍԱՎԱՆԴՈՒՄԸ՝ ԴՊՐՈՑՈՒՄ՝ ՈՐՊԵՍ
ԱՐԺԵՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ՁԵՎԱՎՈՐՄԱՆ ՄԻՋՈՑ _____

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ .....

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ .....

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Յուրաքանչյուր ազգի գոյատևման և զարգացման անկյունաքարերից մեկը դպրոցն է, որտեղ կրթվում և զարգանում են մատաղ սերնդի միտքն ու հոգին: Յուրաքանչյուր աշակերտ պետք է ճանաչի իր երկիրը, նրա վարքն ու բարքը: Իսկ դրա համար հարկավոր է սովորել: Բանն այն է, որ չպետք է պարտադրել աշակերտին սովորել միայն մատուցված նյութը: Ուսուցիչն էլ աշակերտի հետ դառնալու է նյութի քննարկողը: Դպրոցում է, որ աշակերտի, ապագա քաղաքացու մեջ ձևավորվում են իմացական կարևոր հմտություններ, իմաստալից եզրահանգումներ կատարելու կարողություն և սեփական կարծիք ձևավորելու հաստատակամություն:

Դասավանդման և ուսուցման նորարարական եղանակները վերափոխում են նաև դասարանում դաս անցկացնելու գործելակերպը: Ավելին, տեխնոլոգիաներն աշակերտներին նոր պահանջներ են ներկայացնում. հիմնական կարողություններից բացի, նրանք պետք է ունենան 21-րդ դարում պահանջվող բոլոր հմտությունները՝ համագործակցության, հաղորդակցման և տեղեկատվական կառավարման կարողություններ, ինչպես նաև նրանց պետք է հասանելի լինեն ուսմանն օժանդակող այն բոլոր միջոցները, որոնք հնարավոր են դարձնում այդ կարողությունների օգտագործումը: Բոլորը հավանաբար կհամաձայնեն, որ դասի դաստիարակչական բաղկացուցիչը պակաս կարևոր չէ, քան ուսումնականը, և այդ երկու բաղկացուցիչները փոխկապված են: Ինչպե՞ս երեխան կվերաբերվի ուսմանը: Կլինի՞ արդյոք ուսումը գրավիչ նրա համար, կստիպի՞ մտածել, քննադատորեն վերաիմաստավորել: Այս ամենը և շատ այլ բաներ կախված են նրանից, թե դասի ժամանակ ի՞նչ պայմաններ են ստեղծված երեխաների համար: Ուսուցման ժամանակակից մեթոդների հիմքում ուսուցման գործընթացում սովորողի ինքնուրույնությունն է, նրա անմիջական մասնակցությունը այդ գործընթացին: Համագործակցային ուսուցման ժամանակ սովորողը պասիվ ընկալողից վերաճում է հայտնագործողի, հետազոտողի, հետաքրքրասերի:

«Արժեհամակարգ» հասկացությունը մանկավարժական գիտության մեջ ըմբռնվում է բավական լայն շառավիղով: Առավել ընդունված է այն ընկալումը, որ արժեհամակարգը մարդու բարոյական, գեղագիտական, հոգևոր, իմացական, մշակութային և էթնիկական արժեքների համախումբն է, որն անհրաժեշտ է անձի ներդաշնակ, բազմակողմանի ձևավորման և զարգացման համար:

Արժեհամակարգի ձևավորման և նրա հարաբերական կայունության ապահովման համար հանրակրթության բնագավառում կարևոր և անփոխարինելի նշանակություն ունեն բոլոր ուսումնական առարկաները, որոնց թվում, այնուամենայնիվ, արժեքների ձևավորման առումով չափազանց մեծ է հումանիտար ոլորտի ուսումնական առարկաների դերը: Մասնավորապես՝ անգնահատելի է լեզվի և գրականության դերը՝ առանց նույնիսկ էականորեն տարբաժանելու մայրենի և օտար լեզուների նշանակությունը սույն խնդրի առնչությամբ:

Արժեհամակարգի մեջ կուտակված է անցյալի փորձը, որի յուրացումը աշակերտների մեջ ձևավորում է հայրենասիրության, սեփական ժողովրդի պատմության, նրա ստեղծած մշակութային արժեքների, գիտական նվաճումների համար հպարտության զգացում: Իսկ ակտիվ ճանաչողական գործունեության պայմաններում ձևավորված գիտելիքները աշակերտների մոտ վերածվում են համոզմունքների և կարողությունների:

Ամեն դարաշրջան իր խնդիրներն ու պահանջներն է թելադրում դպրոցին:

Կրթական նոր քաղաքականությամբ կարևորվում է ուսուցչի դերը՝ որպես բովանդակության մշակողի, որպես նորարարի: Կրթակարգը ուսուցչի գործունեության ուղեկիցն է լինելու: Մեծանում է ուսուցչի պատասխանատվությունը: Նա իր մեթոդական պատրաստականությունն ու գիտելիքները հարստացնելու խնդիր ունի: Նա պետք է ապահովի պետության ակնկալիքները հանրակրթությունից:

Մերունդները հաջորդում են սերունդներին և փոխվում են նրանց հետաքրքրությունների շրջանակը, նրանց պահանջները, կրթության մասին վերաբերմունքը, փոխվում են իրենք, փոխվում է արժեքային համակարգը: Եվ ուսուցիչները տեղեկատվության հոսքի աճին զուգընթաց սկսում են նոր տեղեկությունները նորովի ուսուցանելը, կյանքում կիրառելի գիտելիքներով ու կարողություններով օժտված անհատ ձևավորելը: Սա է պատճառը, որ ուսուցիչն իր աշխատանքին զուգահեռ պարբերաբար վերապատրաստվելու, մասնագիտական նորություններին և դասավանդման նոր մեթոդներին ու ռազմավարություններին ծանոթանալու հնարավորության կարիք ունի :

Թեմայի արդիականությունը

Այսօր աճող սերնդի դաստիարակության գործն ընթանում է տարբեր հանգամանքների ազդեցության ներքո՝ ժողովրդագրական, ազգային, մշակութային, ընտանեկան, կրթական, հասարակական, սոցիալական և այլն: Հաշվի առնելով

բազմաթիվ այս և այլ հանգամանքներ՝ ժամանակակից մանկավարժության համար խնդիր է դառնում սովորողների ազգային գիտակցության ձևավորումը սեփական ժողովրդի պատմության ու մշակույթի հենքի վրա՝ չանտեսելով համամարդկային արժեքները:

Հետազոտության նպատակը՝ բացահայտել առարկայի դասավանդման ընթացքում սովորողների մեջ արժեքային համակարգի ձևավորման գործընթացի էությունը, ձևավորման վրա ազդող գործոններն ու միջոցները:

Հետազոտության խնդիրները՝

1. ուսումնասիրել թեմային վերաբերող գիտաուսումնական գրականությունը,
2. վերլուծել դասապրոցեսը ,
3. սահմանել արժեքային համակարգի ձևավորման ուղիները:

Գրականության ակնարկ

Սովորողների արժեհամակարգի ձևավորման հիմնախնդրի կարևորությունը բխում է ժամանակակից աշխարհում հասարակության արժեքային պատկերացումների շարունակական գործընթացներից: Ձևավորված արժեհամակարգի հիման վրա են որոշվում անձի վարքի դրսևորումներն ու մտածելակերպը: Արժեհամակարգը բնորոշում են հասարակական արժեքների նկատմամբ անձի ընտրական վերաբերմունքը, որը ձևավորվում է նրա սոցիալականացման ընթացքում:

Արդի մանկավարժության պահանջներից է սովորողների արժեհամակարգի ձևավորումը: Կրթության նպատակը անհատին ոչ միայն գիտելիքներով զինելն է, այլև նրա մեջ բարոյական որոշակի հատկանիշներ ձևավորելը:

Դպրոցականների արժեհամակարգի ձևավորումը հարկ է դիտարկել արժեքների ընկալման, գնահատման և գործնականում դրանց նկատմամբ արտահայտած վերաբերմունքի տեսանկյունից:

Հանրակրթական դպրոցն ուղղորդում, խորացնում և ամրապնդում է դպրոցականների արժեհամակարգը՝ դրանք համալրելով ու հարստացնելով կրթամշակութային ոլորտի արժեքային ձեռքբերումներով, որոնք սկզբում դպրոցի, հետագայում նաև հիմնական դպրոցի կրթության բովանդակության բաղադրատարրերն են կազմում: Արժեքային կրթությունը ի սկզբանե կրթության անքակտելի բաղադրիչն է եղել: Ինչպես ամբողջ

աշխարհում, Հայաստանում էլ այսօր արժեքային կրթությունը հասարակությանը հուզող խնդիրներից մեկն է:

ԳԼՈՒԽ 1. ՈՒՍՈՒՑԻՉԸ՝ ՈՐՊԵՍ ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ ՀԻՄՆԱՔԱՐ ԵՎ ԱՐԺԵՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ՁԵՎԱՎՈՐՈՂ

Մանկավարժական մշակույթի մեջ պետք է առանձնացնել հետևյալ բաղադրիչները՝

- մարդասիրությունը, աշակերտի մտքին և սրտին անմիջականորեն դիմելը,
- իր առարկայի խոր իմացությունը, մանկավարժական գործընթացի բոլոր նրբություններին տիրապետելու ունակությունը, մանկավարժի հուզականությունը, զգայունակությունը, զգացմունքայնությունը,
- գործունեության տարբեր ձևերում երեխայի անհատական, տարիքային, հոգեբանական առանձնահատկությունների ուսումնասիրման մեթոդների հարստությունն ու բազմազանությունը,
- մանկավարժի ստեղծագործական լաբորատորիայի առկայությունը,
- մանկավարժի գործունեության մեջ հոգեբանական ամուր հիմքը,
- ուսուցչի լեզվական մշակույթը, խոսքի մատչելիությունը, տրամաբանությունը, դիտողականությունը, ինքնավերահսկումը, արտահայտչամիջոցների հղկվածությունը⁴:

Մանկավարժի վարքը ուսուցչի անհատական մանկավարժական մշակույթի դրսևորումն է: Մանկավարժական մշակույթը այն հիմնաքարն է, որի վրա ձևավորվում է ուսուցչի մանկավարժական վարպետությունը:

Օրվա հրամայականն են դառնում ուսուցման նոր մեթոդների որոնման, կրթության բովանդակության նորացմանը միտված աշխատանքները: Անընդհատ փոփոխվող աշխատանքային միջավայրում, արագորեն վերակազմավորվող աշխատաշուկայում ավելի ու ավելի է կարևորվում որակյալ ուսուցման և որակյալ մասնագետների պահանջը, ինչը բնականորեն նպաստում է հանրակրթության դերի բարձրացմանը:

ԳԼՈՒԽ 2. ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ԱՐԺԵՔԱՅԻՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ՁԵՎԱՎՈՐՈՒՄԸ

Դաստիարակությունը դաստիարակողի և դաստիարակվողների

նպատակաուղղված, նպատակասլաց գործունեության ընթացքն է, որի շնորհիվ լուծվում են դաստիարակվողների անձի ձևավորման, զարգացման հիմնախնդիրները: Կարելի է ասել՝ դաստիարակությունը նպատակասլաց ներգործությունների ամբողջական համակարգ է: Այն մանկավարժական գիտության շատ դժվարին բնագավառներից է, որն ունի մի շարք առանձնահատկություններ: Աշակերտի արժեքների ձևավորման խնդիրները բնականաբար լուծվում են ոչ միայն ընտանիքում, այլ նաև ուսումնական հաստատություններում՝ ուսումնադաստիարակչական գործընթացի միջոցով: Ուսուցման դաստիարակչական ներգործությունը օբյեկտիվ օրինաչափություն է, որովհետև աշակերտների համար ուսուցումը գործունեության հիմնական տեսակն է, դրա համար էլ այն կարևոր դեր է կատարում նրանց անձի ձևավորման գործում: Ուսուցման գործընթացի դաստիարակչական ներգործության հարուստ աղբյուր է բուն գործընթացի բովանդակությունը, որովհետև ընտրելով դաստիարակչական առումով հիմնական գաղափարները, օրենքները և հասկացությունները՝ ուսուցիչը հնարավորություն է ստանում առարկայական ծրագրերի բովանդակության յուրացման միջոցով աշակերտների մեջ սերմանել քաղաքական, իրավական, բարոյական, գեղագիտական, բնապահպանական և այլ գիտելիքներ ու վերաբերմունք: Կրթության բովանդակության հետ միասին ուսուցման մեթոդները ներգործում են աշակերտների ճանաչողական ունակությունների վրա՝ նրանց հնարավորություն տալով ստացած գիտելիքները կյանքում օգտագործելու ըստ նպատակի:

Հաշվի առնելով դաստիարակության առանձնահատկությունները, իսկ դրանք են.

- օբյեկտիվ և սուբյեկտիվ գործոնների հանդես գալը,
- միանգամից չերևացող կողմը,
- երկարատևությունը,
- կոմպլեքսային բնույթը,
- երկկողմանի բնույթը,
- ամբողջական բնույթը,

Կարող ենք նշել, որ սովորողների մեջ արժեքային համակարգի ձևավորման ընթացքում դրսևորվորվում է դաստիարակությունն իր բոլոր առանձնահատկություններով: Այսպիսի հետևություն մենք արել ենք դասապրոցեսի ընթացքում արժեքային համակարգի ձևավորման ժամանակ: Իբրև հայոց լեզվի և գրականության ուսուցչուհի՝ սեփական փորձով կարող ենք հավաստել, որ աշակերտի

արժեհամակարգը պետք է ձևավորել ներդաշնակության սկզբունքով, որում իր ուրույն տեղը պետք է ունենա հնարավորինս սերտ հաղորդակցումը հայոց լեզվին և գրականությանը՝ որպես մշակույթի մի տարատեսակի:

Անդրադառնանք նախ բարոյական դաստիարակությանը:

Բարոյական դաստիարակությունը հասարակական գիտակցության այն ոլորտներից է, որը կյանքի բոլոր բնագավառներում մարդկանց վարքը կարգավորելու

գործառնություն է կատարում: Ուսուցչի քաղաքացիական դիրքորոշումը, ձգտումը՝ դաստիարակել բարձր արժեքներ կրող քաղաքացիներ, նրա մտահորիզոնը,

հասարակական լայնախոհությունը, սերը երեխաների նկատմամբ ուսումնական գործընթացի արժեքային դաստիարակչական ներգործության բարձրացման կարևոր

պայմաններից են: Ընդ որում՝ դաստիարակչական խնդիրների լուծումը

պայմանավորված է նաև նրանով, որ ուսուցիչը համագործակցային

փոխհարաբերությունների միջոցով նախատեսում է աշակերտների ոչ միայն

մտավոր, այլև բարոյական, գեղագիտական ու ֆիզիկական դաստիարակության

խնդիրների նկատմամբ համակողմանի մոտեցում:

Եվ, իհարկե, արժեքային համակարգի ձևավորման գործում մեծ ենք համարում

հայրենասիրական դաստիարակությունը: Դրա համար յուրաքանչյուր դասի

դաստիարակչական խնդիրների լուծումը նախատեսում է ոչ թե մեկուսացված կամ

առանձին մոտեցում, այլ գիտելիքների ու կարողությունների, արժեքային որակների,

կամքի, բնավորության, զգացմունքների, հոգեբանական տարբեր դրսևորումների

միաժամանակյա և փոխկապակցված մոտեցում: Յուրաքանչյուր դասի ժամանակ

ուսուցիչը որոշակի դաստիարակչական

խնդիրներ է լուծում՝ հաշվի առնելով տվյալ առարկայի և թեմայի ուսումնասիրման

հիմնական խնդիրները, որոնք ներկայացված են առարկայական ծրագրերում: Նա

առանձնացնում է ընդհանուր դաստիարակչական խնդիրները, որոնք առանձին

աշակերտների մոտ հաճախակի են դրսևորվում: Ուսուցիչը ուսուցման

կազմակերպման տարբեր ձևերի ընտրության միջոցով (անհատական, խմբային,

էքսկուրսիա, դասդեկական ժամ, արտադասարանական միջոցառումներ և այլն)

առավել արդյունավետ է դարձնում աշակերտների արժեհամակարգային

դաստիարակչական խնդիրների լուծումը: Օրինակ՝ խմբային աշխատանքի

ժամանակ աշակերտները սովորում են ուշադրությամբ վերաբերվել միմյանց, միասին

հաղթահարել դժվարությունները, միասին ձեռք բերել հաջողություններ, լսել

հակադիր կարծիքներ, ընդօրինակել միմյանց և այլն: Հասակակիցների խմբում աշակերտն ավելի ազատ է արտահայտում իր մտքերն ու դատողությունները, գործում է անկաշկանդ, ինչն էլ նպաստում է ուսուցման արդյունավետ կազմակերպմանը: Անհատական աշխատանքում դաստիարակվում է աշակերտների ինտելեկտուալ պատրաստականությունը դժվարությունները հաղթահարելու գործում, ձևավորվում են համառության, ինքնակազմակերպման և ինքնավերահսկման ընդունակություններ: Ելնելով վերոգրյալից՝ կարող ենք եզրահանգել, որ արժեքային համակարգի ձևավորումը ժամանակակից դպրոցի գերխնդիրն է և մշտապես պետք է լինի մանկավարժների ուշադրության կենտրոնում:

ԳԼՈՒԽ 3. «ՄԱՍՆԱ ԾՈՒՆԸ» ԷՊՈՍԻ ԴԱՍԱՎԱՆԴՈՒՄԸ ԴՊՐՈՑՈՒՄ՝ ՈՐՊԵՍ

ԱՐԺԵՀԱՍՄԱԿԱՐԳԻ ՁԵՎԱՎՈՐՄԱՆ ՄԻՋՈՑ

Հայ ժողովրդական բանահյուսության հնամենի գանձերին անդրադառնալիս տեսնում ենք նրա ամենամեծ արժեքը՝ «Մասնա ծոներ» վիպերգը, որի իր ճյուղերից մեկի անունով հայտնի է որպես «Մասունցի Դավիթ Էպոս »: Այս վիպերգի փառքը ավելի է տարածվում աշխարհով մեկ և արժանանում է միջազգային ճանաչման ու գնահատանքի՝ «Մասնա ծոներ» վիպերգն իր մեջ պարունակում է հայ ժողովրդի ազգային երազանքները՝ Էպոսը՝ որպես գրական տեսակ, աչքի է ընկնում իր խոր պատմականությամբ և շեշտված ազգային բովանդակությամբ: Ամեն ժողովրդի էպոս տվյալ ազգի անձնագիրն է, նրանով նա իրավունք ունի ներկայանալու աշխարհին: Մեր էպոսը խորապես ազգային է , նրանում երևում են մեր ազգային բնավորության հիմնական գծերը:

Անհեղինակ, ժողովրդական ստեղծագործություններում՝ առասպելներում, էպոսում, հեքիաթներում և ավանդազրույցներում, ինքնաբուխ ձևով դրսևորվում են տվյալ ազգի ինքնության, աշխարհատեսության, հոգեկերտվածքի և վարքագծի գծերը, երկարատև հարմարումների հետևանքով ձևավորված արժեքային մոտեցումներն ու դիրքորոշումները: Քանի որ առասպելները, էպիկական պատումները, լեգենդներն ու ավանդազրույցները գալիս են դարերի խորքերից ու իրենց վրա կրում են այդ դարերի կենսակերպի ու մտածելակերպի հետքերը, դրանք լավագույնս արտացոլում են Աստծո, բնության, հասարակության, մարդու, կյանքի, ազգի, հայրենիքի, պետության և այլ արժեքների ու երևույթների վերաբերյալ տվյալ ժողովրդի պատկերացումները: Այլ խոսքով՝ էպիկական կերպարների, հատկապես հերոս-դյուցազունների

սխրագործությունների, վարք ու բարքի վերլուծությունն անսպառ նյութ կարող է տալ ոչ միայն նրանց, այլև տվյալ ազգի մտածելակերպն ու գործելակերպը, բարոյահոգեբանական յուրահատկությունները որոշ իմաստով հասկանալու ու գնահատելու համար: Որպես երկար տարիներ դպրոցում հայոց լեզու և հայ գրականություն դասավանդող ուսուցչուհի՝ հավաստում ենք, որ հայ երեխան սիրով է յուրացնում մեր էպոսի խորունկ գաղափարներն ու հայրենասիրական ոգին: Էպոսի ուսուցումը սկսվում է ցածր դասարաններից, և դաս տրամաբանական է: Էպոսը ամեն հայի պետք է ուղեկցի նրա կյանքի բոլոր տարիքներում, որովհետև

էպոսի ասելիքը ամեն մի ժողովրդի հավաքական մտածողության, դարավոր կենսափորձի հիման վրա է առաջացել և ասվել է դարերի համար. այն ուղեցույց է:

«Սասունցի Դավիթ»-ը հայ ժողովրդի ողջ պատմության ընդհանրացումն է: Հայ ժողովուրդը անկախ ու ազատ ապրելու անպարտելի ուժը, մարդկային իր խոհերն ու ձգտումները մարմնավորել է ժողովրդական էպոսում, մասնավորապես Դավիթի կերպարի մեջ:

Դավթի կյանքն էպոսում պատկերված է ծննդյան օրից մինչև մահը: Նա Սասնա դյուցազունների մեջ ամենահմայիչն է, ամենատեսանելին, ամենագեղեցիկը: Դավթի մանկությունն իր մանրամասներով շատ հետաքրքիր է: Ծնված պահից որբացած Դավիթն իր մանկությունն անց է կացնում օտարության մեջ՝ Մըսրում՝ Նա, սակայն, սնվում է Սասունից բերված յուղով ու մեղրով: Դավիթը հրաշապատում հեքիաթի հսկայի նման արագ մեծանում է, հզորանում, սակայն միաժամանակ նա իսկական միամիտ երեխա է, որին դեռևս անծանոթ են կյանքի մեծ ու մանր նենգությունները: Ուժի կողքին Դավիթն ունի մի կարևոր բնավորության գիծ՝ ազատատենչ է, բռնակալին ենթարկվել չգիտի, նա չի անցնում Մսրա Մելիքի թրի տակով:

Ժողովուրդը Դավթի մեջ շեշտել է նրա բացառիկ առաքինությունները: Դավիթն անգամ Մսրա Մելիքի նենգությունից, իրեն փոսը գցելուց հետո էլ մնում է մեծահոգի և իր առաջին զարկերը զիջում է Մսրա Մելիքի մորն ու քրոջը՝ հիշելով մանկության օրերին նրանց խնամքը իր նկատմամբ:

Դավիթը սիրված անձնավորություն է, որովհետև ինքն էլ սիրում է իր հայրենակիցներին, մարդկանց: Նա գիտի հարգել մեծերին. ուշադիր լսում է արաբ ծերունու, արտատեր պառավի խորհուրդները:

Էպոսն ունի դաստիարակչական նպատակներ . այն ուզում է իր ազնվագույն երազանքներով շտկել կյանքի ստվերոտ կողմերը, տարբեր ժողովուրդների միջև հաստատել բարիդրացիություն:

Հայկական էպոսում առաջին հերթին արժևորվում է բարիքներ ստեղծող արդար աշխատանքը: Աշխատանքը՝ որպես կյանքի կենսունակության աղբյուր, առկա է դյուցազնավեպի բոլոր ճյուղերում՝ Սանասարի և Բաղդասարի կողմից Սասնա բերդի կառուցումը, Դավթի կողմից հոր կառուցած Մարութա վանքի վերականգնումը, Փոքր Մհերի կամրջաշինությունը: Դավթին տեսնում ենք գութանի ու գութանավորների հետ: Հյուրասիրվելով գութանավորների մոտ՝ Դավիթը սպառում է նրանց մեկ շաբաթվա սննդի պաշարը, որի պատճառով ստեղծվում է դժվարին կացություն: Դավիթը նրանց ազատում է հոգսից՝ վեց օրվա վարը մի քանի ժամում կատարելով:

Դյուցազնավեպում ժողովուրդը կյանքի իմաստը տեսնում է խաղաղ աշխատանքի մեջ: Ատելությամբ է

վերաբերվում թալանով, կողոպուտով ապրողների նկատմամբ: Արդար աշխատանքով, սեփական քրտինքով հաց վաստակելը ներկայանում է որպես սկզբունք, որպես միակ ընդունելի միջոց:

Հայկական էպոսում լայն տեղ է տրվում հնից ժառանգած և հայ ժողովրդի համար ավանդություն դարձած կյանքի երևույթներին, դարերի ընթացքում ձևավորված, նրան հարազատ դարձած, նրա կենցաղի մեջ մտած, ազգային սովորություն դարձած մարդկային հատկանիշներին: Դրանցից են ընտանիքի մեծի նկատմամբ խոր հարգանք ունենալը, նրան ենթարկվելը, անչափահաս ժառանգին հորեղբոր, մորեղբոր կողմից խնամելը, ապա նրա հովանավոր, խորհրդատու դառնալը, փորձով իմաստնացած մեծահասակ մարդկանց խորհուրդներին լսելը: Դավիթը քանիցս ականջալուր է լինում կորեկի արտի տեր պառավ հայ կնոջ խորհուրդներին և մշտապես հաջողության է հասնում: Երբ նա անխնա կոտորում էր Մըսրա Մելիքի գորքին, յոթ տղաների հետ կովի դաշտ բերված գլխաբաց արաբ ծերունին խնդրանքով դիմում է Դավթին և դադարեցնել է տալիս կոտորածը:

Հայկական

էպոսի հերոսները դուրս են եկել ժողովրդի միջից և մշտապես կապված են մնացել նրա հետ: Նրանց բարքերը, սովորությունները հասարակ մարդկանց, ժողովրդի կենցաղն

են: ժողովրդի հետ սերտորեն առնչված, պարզ ու միամիտ, բայց մշտապես արդարամիտ լինելով՝ միաժամանակ դրսևորում են ազնվականին հատուկ արժանապատիվ կեցվածք: Դավիթը համաձայնում է, որ հարվածելու իրավունքից առաջինը օգտվի Մսրա Մելիքը, երեք զարկից հետո, երբ հերթը հասնում է Դավթին, կրծքով իրեն սնած կնոջ խնդրանքով առաջին զարկը նվիրում է նրան, երկրորդ զարկը՝ Մելիքի քրոջը, որի ծնկներին էր մեծացել ինքը: Օգտվում է միայն վերջին զարկի իրավունքից: Հայ հերոսները արդարամիտ ու ազնիվ են իրենց բոլոր արարքներում: Դավիթը Մսրա Մելիքի գորքի վրա հանկարծակի չի հարձակվում, զգուշացնում է, որ նրանք պատրաստվեն կովի: Հայկական էպոսում բավականաչափ ցայտուն է արտահայտվել այդ հանգամանքը:

Ազատության գաղափարը էպոսում սահման չի ճանաչում, չի պարփակվում իր ժողովրդի շրջանակներով, այլ հնչում է որպես համընդհանուր գաղափար, դառնում սրբություն: Մեր էպոսն իրոք յուրահատուկ է և այն բացառիկ նմուշներից, որի միջոցով կարելի է ձևավորել արժեհամակարգ՝ սկսած տարրական դասարաններից:

ԳԼՈՒԽ 3.1

ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՐԺԵՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ՁԵՎԱՎՈՐՈՒՄ ԷՊՈՍԻ ԿԵՐՊԱՐՆԵՐԻ ՄԻՋՈՑՈՎ

Դասարանը՝ X

Առարկան՝ Հայ գրականություն

Թեման՝ “Սասնա ծռեր” էպոսագաներգության գլխավոր հերոսները

Դասի տիպը՝ ամփոփման դաս

Նպատակ՝ աշակերտը իմանա.

1. Ինչ է էպոսագաներգությունը
2. Ինչ գաղափարներ են կրում էպոսի հերոսները
3. Դավթի կերպարի յուրահատկությունը

Վերջնարդյունք՝ բնութագրել էպոսագաներգության գլխավոր հերոսներին՝ մեկնաբանել նրանց արարքները

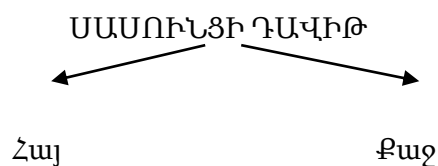
Անդրադարձ՝ “Մասնա ծոեր” էպոսից ի նչ դասեր քաղեցինք

Միջառարկայական կայ՝ պատմություն, կինոարվեստ, երաժշտություն, կերպարվեստ
Խաչվող հասկացություններ՝ ժամանակ և տարածություն, անհատներ և
հարաբերություններ, պատճառ և հետևանք, անհատական և մշակութային
արժեհամակարգ

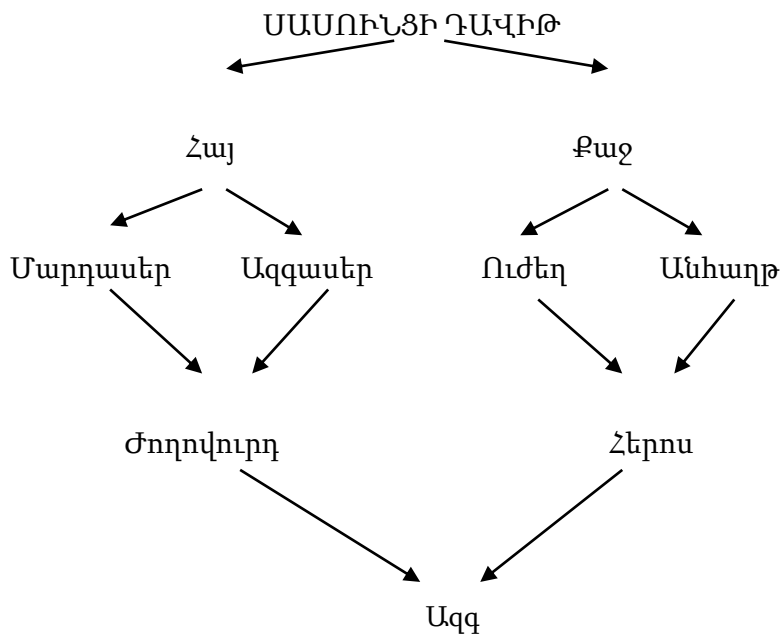
Անհրաժեշտ նյութեր՝ Կոջոյանի “Մասունցի Դավիթ” կտավը, Երվանդ Քոչարի
քանդակների նկարների փաթեթը, Մասունցի Դավիթի և Մելիքի նկարները
Դասի ընթացքը՝

1. Խթանում

Ա. Գրատախտակին գրում եմ՝ ՍԱՍՈՒՆՅԻ ԴԱՎԻԹ: ԵՎ հարցնում , թե արդյոք
գրատախտակին գրված անունը կարդալուց հետո նրանց մտքում ծագած առաջին բառը
որն է: Աշակերտներին ժամանակ չի տրվում: Նրանք արագ պետք է ասեն գրատախտակին
գրված ՍԱՍՈՒՆՅԻ ԴԱՎԻԹ մեկնաբանին զուգորդում առաջացնող բառերը: Լսում է
բոլորին, բայց միայն գրում եմ արտասանած առաջին երկու բառերը: Դրանք մեր
պարագայում եղան ՀԱՅ և ՔԱԶ բառերը:

Այնուհետև առաջարկեցի ասել այդ երկու բառերից յուրաքանչյուրի վերաբերյալ ծագած
առաջին երկու բառերը: Այնուհետև աշակերտներն արագությամբ ասում են մեկական
բառ, որոնք զուգորդում են առաջացնում վանդակներում գրված բառազույգերին՝
ժողովուրդ, հերոս (բազմանիստը սկսում է փակվել): Իմ օգնությամբ աշակերտները
զուգորդում են հերոս և ժողովուրդ բառերը մեր ազգի հետ և բազմանիստը փակում ազգ
բառով: Ստացվում է այսպիսի գծապատկեր .

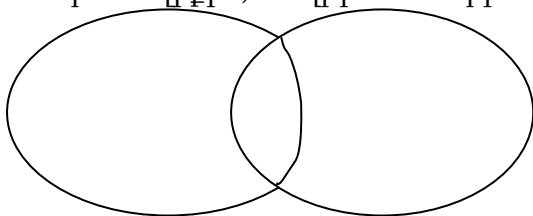
Այնուհետև առաջարկում եմ միավորել Սասունցի Դավիթ և ազգ բառերը և դրանք գործածել նախադասությունների մեջ:

2. Իմաստի ընկալում

Օգտագործել “Կրկնակի գրառումների օրագիր” մեթոդը

3. Կշռադատում

Աշակերտները բաժանվում են աշխատանքային խմբերի, և յուրաքանչյուր խումբ լրացնում է իր կողմից գծված Վենի դիագրամը՝ բնութագրելով Սասունցի Դավթին և Մսրա Մելիքին, Դավթին և Մհերին:

Քննարկել կատարված աշխատանքները, եզրահանգումներ անել:

Գնահատել աշակերտներին՝ ելնելով նրանց մասնակցության ակտիվությունից և պատասխանների ճշտությունից:

Եզրակացություն

1. Դպրոցը պետք է օգտագործի իր դաստիարակչական ներուժը՝ սովորողների մեջ սերմանելով բարություն, ազնվություն, ճշմարտասիրություն, հարգանք մարդու նկատմամբ և այլն:
2. Դպրոցականների մեջ արժեքային համակարգի ձևավորումը տեղի է ունենում բոլոր առարկաների դասավանդման ընթացքում, առավելապես՝ գրականության:
3. Հայրենասիրական ստեղծագործությունների ուսումնասիրումը անհրաժեշտ գործընթաց է հայ դպրոցականի համար: Դրանց միջոցով նա ծանոթանում է ազգի մշակույթին, նրա անցած պատմական ուղուն, հայտնի հերոսներին: Ստեղծագործությունները ուղղակիորեն ազդում են սովորողների ներաշխարհի, հոգեբանության վրա, հարստացնում ու զարգացնում են նրանց արժեքային համակարգը, սովորեցնում սիրել հայրենիքը և անհրաժեշտության պահին պայքարել նրա ազատության և անկախության համար:
4. Մեր իրականության մաս կազմող արժեքները՝ հոգևոր և նյութական, ամուր հենարաններ են, որոնք սովորողին, որ վաղվա քաղաքացին է, օգնելու են պայքարելու կյանքի հարուցած խոչընդոտների դեմ, դիմակայելու ստեղծված վտրձություններին, հաղթահարելու անելանելի թվացող դժվարությունները:
5. Էպոսի ուսումնասիրումը բացառիկ նշանակություն ունի սովորողներին հոգևոր և բարոյական, ազգային և համամարդկային արժեքներով դաստիարակելու գործում:
6. Արժեքային համակարգի ձևավորման գործում բացառիկ է բարոյական դաստիարակության դերը:
7. Սեփական գիտելիքների հարստացումը, կարողությունների և հմտությունների դրսևորումը և գործընկերների հետ համագործակցությունը բացառիկ դեր ունեն սովորողների մեջ արժեքային համակարգի ձևավորման ժամանակ:

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

- 1.«Ազգային դյուցազնական աշխարհ» (Սասունցի Դավիթ կամ Մհերի դուռ), հորինեց Ս. Մանդինյան, Թիֆլիս, 1881,
- 2.Ա.Ամիրջանյան, Ա. Ս. Սահակյան, Մանկավարժություն, Երևան , 2005
- 3.Ն.Տոդանյան, Թ.Թովմասյան, Լ. Գրիգորյան, Մեթոդական ձեռնարկ ուսուցչի համար, Երևան, 2012,
- 4.Թումանյան Հովհ., ԵԼԺ, հ. 7, Երևան, 1995,
- 5.Ներսիսյան Վ., Մնացականյան Լ., Հայ գրականություն, 10, Երևան, 2009, Շանթ Լ., Երկերի ժողովածու հինգ հատորով, հ.5, Երևան, 2012